

Scenariusz zajęć

„Przeciwdziałanie wykluczeniu rówieśniczemu ze względu na pochodzenie uczniów”

Zajęcia adresowane są do uczniów 4, 5 i 6 klas szkół podstawowych. Mają na celu rozwijanie umiejętności funkcjonowania uczniów w środowisku klasowym, w którym pojawiają się uczniowie z innych środowisk, tak zwane nowe osoby. Przykładem takich sytuacji mogą być zjawiska związane z potrzebą uwzględnienia w środowisku klasowym uczniów innych narodowości, na przykład ukraińskiej, białoruskiej. Niemal od pierwszych dni rozpoczęcia konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy tamtejsza społeczność (głównie kobiety i dzieci) zmuszona została do opuszczenia swojego kraju. W konsekwencji dzieci utraciły możliwość uczenia się w rodzimym systemie edukacyjnym. Uchodźcy wojenni otrzymali wtedy między innymi edukacyjne wsparcie ze strony państwa polskiego w postaci możliwości kontynuowania nauki w polskim systemie kształcenia. Decyzja ta pociągnęła za sobą pilną potrzebę reorganizacji klas, do których dołączali uczniowie z Ukrainy. Mimo że udzielenie takiej formy pomocy powinno być czymś zupełnie naturalnym dla człowieka, powodowało to i nierzadko dalej powoduje różne trudności. Wśród nich są na przykład problemy adaptacyjne dzieci, problemy komunikacyjne, trauma wojenna, ograniczona liczba asystentów międzykulturowych pomagających nauczycielom w prowadzeniu lekcji itp. (Pyżalski i in., 2022).

Czas potrzebny na realizację zajęć to dwie jednostki lekcyjne (2 razy po 45 minut). Scenariusz zajęć zalecany jest do stosowania w jednej klasie z podziałem na mniejsze grupy. Można go dowolnie dopasowywać do aktualnych potrzeb edukacyjno-wychowawczych z uwzględnieniem zastosowania odpowiednich metod i środków dydaktycznych adekwatnych do etapu rozwojowego osób uczestniczących

w zajęciach. Liczebność grupy uczestniczącej w zajęciach powinna wynosić 20–30 osób.

TY i JA wspólnie tworzymy naszą klasę

Cele zajęć

1. Cel nr 1: Zaznajomienie uczniów z pojęciem klasy jako grupy społecznej, w której zawiązują się relacje

Poprzez krótkie wprowadzenie nauczyciel przybliży uczestnikom zajęć podstawowe informacje związane z grupą społeczną. Wyjaśnia dzieciom, że od samego początku powstania klasy zawiązuje się grupa społeczna i panują w niej określone zasady, a osoby w niej funkcjonujące – uczniowie i nauczyciele – tworzą relacje.

2. Cel nr 2: Ukazanie grupy rówieśniczej jako przestrzeni/środowiska wychowawczego (Załączniki nr 1 i 2)

Nauczyciel wyjaśnia uczniom funkcje grupy rówieśniczej, akcentując, że klasa jest miejscem pracy i oddziaływania wychowawczego.

3. Cel nr 3: Klasa jako grupa, w której mogą pojawić się nowi członkowie (Załącznik nr 3)

Realizacja tego celu ma za zadanie uwrażliwić uczestników zajęć na kwestie otwartości na nowych członków grupy – uczniów, którzy mogą dołączyć do klasy w różnym czasie, na różnym etapie kształcenia i z powodu różnych przyczyn. Jest to zasadniczy cel zajęć, w ramach którego prowadzący lekcje ma za zadanie uczyć otwartości i wyrozumiałości dla kolegów i koleżanek, nie tylko z własnej grupy rówieśniczej, rozumianej jako klasa.

Materiały

1. Załącznik nr 1 – Rozsypanka

Wskazówki metodyczne

Nauczyciel rozdaje uczniom małe karteczki. Każdy uczeń otrzymuje po 6 karteczek w kolorach zielonym i pomarańczowym. Celem zadania jest wskazanie przez

Wskazówki metodyczne

uczniów mocnych i słabych cech klasy. Na karteczkach zielonych należy wpisać pozytywne cechy, natomiast na pomarańczowych – negatywne. Uczeń nie musi wykorzystywać wszystkich 12 karteczek. Ćwiczenie ma na celu aktywizację uczniów do zastanowienia się nad kwestią relacji rówieśniczych w ich klasie. Nauczyciel zbiera wszystkie karteczki, grupuje je kolorami, a następnie wraz z uczniami sprawdza, jakie cechy zostały przez nich dostrzeżone. Zwraca przy tym uwagę na liczbę karteczek w danym kolorze. Jest to ważne, aby sprawdzić, czy uczniowie widzą w swoich zachowaniach więcej pozytywnych czy też negatywnych cech. Warto, aby analizując z uczniami treści karteczek, nauczyciel podkreślił, których jest więcej i ustosunkował się do tego.

Można również na podstawie udzielonych odpowiedzi zaproponować, aby uczniowie podjęli próbę wspólnego namysłu nad kwestiami mogącymi poprawić ogólne postrzeganie grupy rówieśniczej, jaką tworzy środowisko klasowe, co ułatwi w przyszłości adaptację innych osób dołączających do klasy oraz wpłynie na poprawę dotychczasowych relacji. Na podstawie propozycji uczniów wspólnie formułowane są „złote zasady” dobrej atmosfery, jaka powinna panować w klasie czy w środowisku rówieśniczym.

Na to zadanie przewidziane jest około 30 minut. Czas potrzebny dla nauczyciela na podsumowanie tematu i pracy uczniów to około 15 minut.

2. Załącznik nr 2 – Giełda pomysłów/burza mózgów dla klasy 4

Wskazówki metodyczne

Proponowane jest przeprowadzenie zajęć w oparciu o metodę poszukującą – problemową, nazywaną giełdą pomysłów lub burzą mózgów. W przypadku realizacji zajęć w klasach starszych można zastosować metodę sytuacyjną. Jeżeli

Wskazówki metodyczne

wykorzystywana jest metoda giełdy pomysłów, grupa uczestników zajęć dzielona jest przez prowadzącego na mniejsze, cztero- lub pięcioosobowe grupy. Każda z grup zgłasza swoje propozycje odpowiedzi na sformułowany przez nauczyciela problem, związany na przykład z trudnościami w komunikowaniu się ucznia z Ukrainy, nieśmiałością uczennicy, która dołączyła do klasy z innej szkoły, łączeniem się w mniejsze grupy uczniów cudzoziemskich i niechęcią do współpracy z polskimi uczniami lub odwrotnie. Nauczyciel wyjaśnia, że grupy powinny zastanowić się, jak dany problem przezwyciężyć oraz jaka jest ich rola w tym działaniu. Następnie grupa pracuje nad propozycjami rozwiązania określonego problemu. Pierwszy etap pracy w grupach polega na wypisaniu na formularzu w formie rybiego szkieletu możliwych przyczyn zaistnienia problemu. Każda grupa otrzymuje formularz szkieletu z Załącznika nr 2 i wpisuje na nim odpowiedzi (w prostokąty można wpisać nadrzędne powody takiej sytuacji, na przykład nieśmiałość uczennicy, która dołączyła do klasy z innej szkoły), do których dołącza w postaci ości ryby propozycje przyczyn nadrzędnego powodu (na przykład uczennica nikogo nie zna, ma złe doświadczenia w relacjach z uczniami z poprzedniej szkoły itd.). Uczniowie w razie potrzeby mogą dorysować dodatkowe pola lub „ości”. Ostatnim etapem jest ustosunkowanie się pozostałych grup do postawionego problemu i zaproponowanych pomysłów jego rozwiązania. Ta część zajęć powinna być realizowana pod szczególną uwagą nauczyciela, który pomaga formułować wnioski i wspólnie z uczniami pracuje nad przyjęciem rozwiązań. Każda z grup ma na to zadanie około 25 minut. Czas potrzebny dla nauczyciela na omówienie i przedyskutowanie zaproponowanych pomysłów to około 10 minut.

3. Załącznik nr 3 – Niedokończone zdania

Wskazówki metodyczne

Proponowane jest przeprowadzenie zajęć w oparciu o metodę niedokończonych zdań. Jest to bardzo dobrze sprawdzająca się metoda aktywizująca, przeznaczona na przykład do podsumowania zajęć. Można ją stosować na różnych etapach kształcenia ucznia. Pozwala na poznanie opinii uczestników zajęć co do ich przydatności oraz wypracowanych rozwiązań. Metoda ta dobrze sprawdza się zarówno w pracy grupowej, jak i w pracy indywidualnej. Wpływa na budowanie przyjaznej atmosfery w grupie oraz na zacieśnianie dobrych relacji pomiędzy uczestnikami zajęć.

Każdy z uczniów udziela odpowiedzi w formie pisemnej lub ustnej. Wybierając formę pisemną, nauczyciel rozdaje uczniom/grupom kartki papieru i flamastry. Czas potrzebny dla nauczyciela na omówienie i przedyskutowanie zaproponowanych pomysłów to około 15 minut.

Proponowany przebieg zajęć

Wprowadzenie do zajęć

Nauczyciel jasno prezentuje uczniom temat zajęć. Może zwrócić się do uczniów na przykład w następujący sposób: *Podczas dzisiejszych zajęć wspólnie zastanowimy się, dlaczego pozytywna atmosfera i budowanie pozytywnych relacji z drugą osobą w klasie jest ważne i jak to wpływa na całą grupę rówieśniczą utworzoną przez uczniów, którzy się już ze sobą znają oraz na tych uczniów, którzy dołączyli do klasy.* Nauczyciel informuje, że zajęcia będą składały się z dwóch części: (1) teoretycznej, w której zostaną podane uczniom najważniejsze informacje związane z proponowanym tematem, oraz (2) praktycznej, w której uczniowie w formie warsztatów zastanowią się nad kwestią problemową związaną z budowaniem pozytywnych relacji w zróżnicowanym zespole klasowym. Zróżnicowanie zespołu klasowego może być spowodowane uczęszczaniem do klasy uczniów na przykład innej narodowości, reprezentujących właściwą dla ich kraju kulturę. Obie części zajęć

– teoretyczną i praktyczną – można ze sobą przeplatać bądź realizować blokowo: najpierw teoretycznie, a później praktycznie.

Ważne jest to, aby prowadzący zajęcia, na przykład nauczyciel, zdecydowanie zasygnalizował, że praca podczas zajęć musi odbywać się z poszanowaniem wszystkich osób w nich uczestniczących.

Podczas zajęć obowiązują zasady kultury, czyli nieprzeszkadzanie osobom wypowiadającym się, nieprzerywanie innym uczestnikom zajęć, gotowość nauczyciela do rozwiązywania problemów pojawiających się w czasie trwania zajęć itp.

Zajęcia właściwe

1. Zastanówmy się wspólnie, czym jest grupa rówieśnicza

Uczniowie siadają w kręgu z nauczycielem. Nauczyciel zadaje wszystkim pytania: *Jak rozumiecie słowo „rówieśnik”? Jak Wam się wydaje, czym jest grupa rówieśnicza?* Następnie na podstawie udzielonych odpowiedzi formułuje definicję grupy rówieśniczej i stara się wyjaśnić, jakimi cechami charakteryzuje się grupa rówieśnicza. W przypadku 5 i 6 klasy nauczyciel może dostosować treści na temat grupy rówieśniczej, na przykład pominąć kwestie definicyjne, a skupić się na dyskusji dotyczącej relacji rówieśniczych panujących w klasie.

2. Grupa rówieśnicza jako środowisko wychowawcze

Nauczyciel przybliży uczniom znaczenie grupy rówieśniczej w procesie oddziaływania wychowawczego. Wyjaśnia, że w grupie rówieśniczej łatwiej jest okazywać swoje uczucia, emocje, a także prezentować swoje poglądy. Zaznacza, że w grupie rówieśniczej kształtują się również takie cechy jak: empatia, solidarność, wrażliwość na potrzeby innych. Grupa rówieśnicza utworzona jest z jednostkowych osób/uczniów, które mogą oddziaływać na innych.

3. W naszej klasie wszystko da się! Część warsztatowa – wspólna praca całej klasy

W części praktycznej/warsztatowej uczniowie pracują wspólnie jako jedna grupa. Nauczyciel jest koordynatorem pracy. Ćwiczenie polega na wspólnym wypracowaniu „złotych zasad” dobrej atmosfery. Każdy uczeń ma możliwość zaproponowania określonych cech, które w kolejnym etapie ćwiczenia będą pasowały do konkretnego zbioru „złotych zasad” (Załącznik nr 1).

4. Część warsztatowa – praca w grupach

W części praktycznej/warsztatowej uczniowie zostają podzieleni na grupy cztero- lub pięcioosobowe. Każda z grup zastanawia się, wykorzystując metodę burzy mózgów, nad problemem dotyczącym funkcjonowania klasy w momencie pojawienia się: uczniów z innych środowisk, na przykład innej narodowości; dołączających uczniów, którzy uczęszczali wcześniej do innych szkół; dzieci powtarzających dany etap edukacyjny (uczniów, którzy nie otrzymali promocji do kolejnej klasy) itp. Proponowane materiały do wykorzystania w tej części zajęć dołączono do scenariusza (Załącznik nr 2).

5. Podsumowanie zajęć

W oparciu o metodę niedokończonych zdań (Załącznik nr 3) każdy z uczestników zajęć wypowiada się indywidualnie, pisemnie bądź ustnie, kończąc zaproponowane zdania (zdania można modyfikować na potrzeby prowadzonych zajęć):

- Nowego ucznia przywitam słowami:
- Grupa rówieśnicza to dla mnie
- Jak zauważę smutnego kolegę/smutną koleżankę, to
.....
- Mój udział w tworzeniu pozytywnej atmosfery w klasie to
.....

Zakończenie

Na zakończenie zajęć nauczyciel dokonuje podsumowania pracy uczniów, podkreślając ich rolę w budowaniu pozytywnej atmosfery w klasie. Zwraca uwagę na to, że każdy z nich jest ważną częścią grupy rówieśniczej, którą współtworzy z klasą, oraz ma realny wpływ na samopoczucie swoich kolegów i koleżanek. Niezależnie od różnic kulturowych, w wyglądzie zewnętrznym czy wyznaniowych wszystkim należy się szacunek. Ty i ja jesteśmy tak samo ważni!

Załączniki

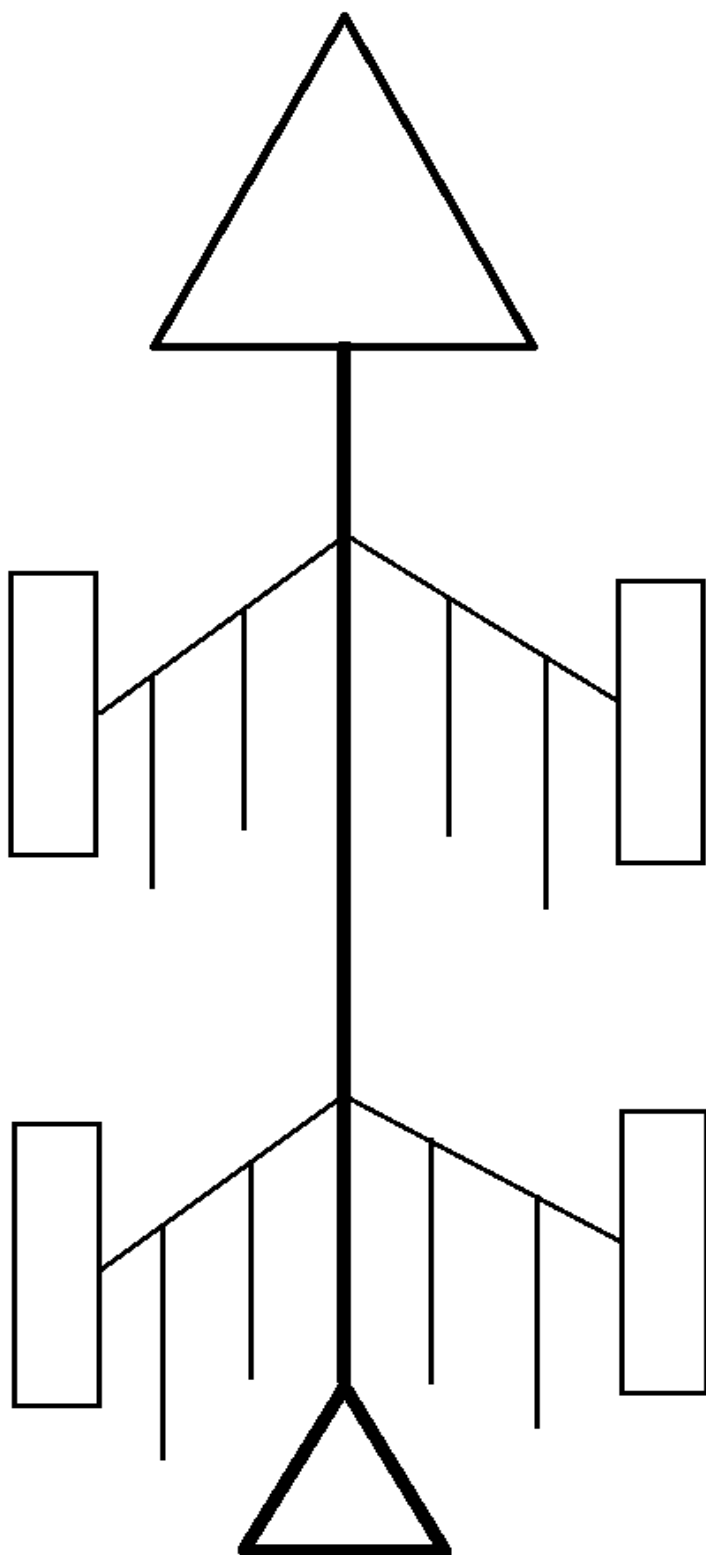
Załącznik nr 1

Kolorowe kartki formatu A4 po 2 sztuki dla każdego ucznia.

Markery koloru czarnego lub niebieskiego.

Magnesy umożliwiające przyczepienie wybranych kolorowych kartek na tablicy.

Załącznik nr 2

Załącznik nr 3

Propozycje niedokończonych zdań.

Nowego ucznia przywitam słowami:

.....

Grupa rówieśnicza to dla mnie

Jak zauważę smutnego kolegę/smutną koleżankę, to

.....

Mój udział w tworzeniu pozytywnej atmosfery w klasie to

.....

Szanuję innych w klasie, ponieważ

Pozytywna atmosfera w klasie sprawia, że

Bibliografia:

Bitner, E. (2016). Wybrane metody dydaktyczne umożliwiające rozwój młodych ludzi i przeciwdziałanie porzucaniu szkół. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pragmata tes Oikonomias*, 10, 199–210.

Jankowiak, B., Matysiak-Błaszczyk, A. (2019). Ryzyko i ochrona w środowisku rówieśniczym, czyli o znaczeniu relacji koleżeńskich w życiu nastolatków. *Studia Edukacyjne*, (53), 59–73.

Jaskulska, S., Poleszak, W. (2015). Wykluczenie rówieśnicze. W: J. Pyżalski (red.), *Wychowawcze i społeczno-kulturowe kompetencje współczesnych nauczycieli. Wybrane konteksty* (s.155–175). Łódź: theQ studio.

Pyżalski, J., Kołodziejczyk, J. (2015). Nauczyciel wobec sytuacji trudnych wychowawczo. W: J. Pyżalski (red.), *Wychowawcze i społeczno-kulturowe kompetencje współczesnych nauczycieli. Wybrane konteksty* (s. 77–94). Łódź: theQ studio.

Pyżalski, J., Łuczyńska, A., Kata, G., Plichta, P., Poleszak, W. (2022). *Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Potencjały i wyzwania w budowaniu wielokulturowej szkoły w kontekście wojny w Ukrainie według nauczycieli i nauczycielek. Raport z badania*. Warszawa: Fundacja Szkoła z Klasą.